

12.11.2010

Kort skriftlig opsamling fra oplæg og debat på seminaret om kunstens rolle i samfundet.

Repræsentantskaberne for Statens Kunstråd og Statens Kunstfond afholdt 30. september – 1. oktober 2010 det andet fælles seminar om kunstens rolle i samfundet, seminaret er lovbestemt og arrangeres af de to Repræsentantskaber. Seminaret skal medvirke til at tydeliggøre og præcisere kunstens rolle i samfundet og vigtigheden af at prioritere og investere i kunsten. Det lovbestemte seminar er således en ramme for en aktuell politisk-kunsthøjsdebatter, og skal bidrage til at kvalificere den offentlige debat om kunst og kunststøtte.

Ved seminaret i år havde Repræsentantskaberne valgt at sætte fokus på følgende temaer: **Samspil mellem Kunst og samfund, kunststøttesystemet i praksis samt kunststøttens demokrati – kunstens autonomi.** Desuden var der i år arrangeret kunstpolitisk panel med seks af landets kulturordførere. Journalist Lene Johansen fungerede som konferencier.

Deltagerne var medlemmerne af Statens Kunstfonds og Statens Kunstråds Repræsentantskaber, medlemmer af Statens Kunstråd og Statens Kunstfonds bestyrelse, og udvalg. Endvidere var kulturministeren og Folketingets Kulturudvalg indbudt sammen med særligt inviterede aktører og debattører fra kunst- og kulturlivet.

”Det, vi har på dagsordenen det næste døgn, er kunstens rolle i samfundet.” Else Theill Sørensen, formand for Statens Kunstfonds Repræsentantskab, indledte seminaret og uddybede dets formål; i fællesskab at nå et par spadestik dybere i dialogen om kunst, kunststøtte og andre samfundsmæssige vinkler på kunsten. Et forum, hvor politikere og kunstmiljøer kan mødes og gå i dialog, er nødvendigt for den demokratiske og fortsatte udvikling af den statslige kunststøtte. Som forudsætning for udviklingen pegede Else Theill Sørensen på nødvendigheden af politiske visioner for kunsten som afsæt for at styrke kunststøtten og ikke mindst som afsæt for at styrke kunstens position i samfundet, herunder også vigtigheden af at kunststøttesystemet hviler på en folkelig forståelse af dets betydning.

”Kunst og samfund kan – og skal – ofte støde ind i hinanden.” Formand for Statens Kunstråds Repræsentantskab, Uffe Andreassen, tilføjede relationen mellem kunst, kultur og samfund til efterårets debat om kunststøtten. Kunsten er en del af kulturen, som har meget lidt med sædvaner og skikke at gøre, derfor må der ikke slås lighedstegn mellem kunsten og kulturen. Kunsten udgør den del, der fornyer kulturen og ændrer samfundet, og naturnødvendigt skaber irritation hos samfundets vogtere. Når nogle vil gøre indsigelser mod kunstens væsen, må man stille dem spørgsmålet; hvilken rolle har kunsten spillet for dannelsen af den kultur, og derved det samfund, der er vores? Særligt pointerede Uffe Andreassen, at spørgsmålet burde stilles i lyset af globaliseringen, der har ført til, at nogle har villet beskytte vores kultur og fastholde deres ’besindelse på rødderne’. Men kunsten er, samtidig med at den er modstræbende og utilpasset, grundlæggende udviklende for samfundet og det enkelte menneske. Kunsten kan netop rumme globaliseringens fragmentariske hverdagsbillede og skabe den sammenhæng, der søges. ”Men vi lever i en verdensdel, hvor sammenhængen mellem kunstens og politikens verden ikke er selvindlysende, kunsten er pynten på det hele og ikke grundlaget, der har været med til at forme samfundet”, således sluttede Uffe Andreassen af med en særlig opfordring til salen om at gå konstruktivt i dialog om dagens tema.

”Fra homo faber til homo significans eller fra kunsthåndværker til betydningskaber.” Professor Morten Kyndrup introducerede overgangen til det moderne ved begreberne homo fabers transformation til homo significans for forsamlingen og bandt tråde helt op til vor tids sammenblanding af kunstarterne, forholdet mellem kunst og politik, samt kunstens betydning i samfundet. I takt med at samfundet sekulariseres, skal samfundet begrunde sig selv, og derved udvikler 1700-tallets kreative klasse særlige kundskaber i at fortolke og smage på verden, som bar den en fælles reference uagtet datidens filosof Emmanuel Kants læresætning om, at ”enhver æstetisk dom er sin egen”. I løbet af 1700-tallet bekræfter vi os selv som individer og vores del i fællesskabet og det sekulariserede samfunds tilblivelse. Inden for kunstens eget felt udvikler værket sig til at være intransitivt og autonomt, dets primære funktion er ikke længere at transportere klare budskaber ud til nogen eller noget, dets primære mål er at fylde kunstens væsen ud. Den æstetiske relation mellem værk og samfund etableres udelukkende, fordi værket umiddelbart rummer en fælles reference og baner vejen fra den private sfære til den offentlige sfære, og hermed lykkes det også smagsdommerne at gøre deres fortolkning af kunsten til almenvældets fortolkning. Men effekten udebliver, når kunsten politiseres af kræfter udefra, idet skiftende politiske dogmer ikke er iboende referencer, der udspiller sig inden for værkets egen autonomi. Kunstens samfundsrelevans i dag er, at den fortsat kan få ting til at skifte plads og skifte mening, selv Manzoni's lort på dåse mestrer dette, fremhævede Kyndrup. Den moderne civilisations trædemølle er, at vi kan være fælles om det, vi ikke vil

være fælles om. Her kan kunsten blive ved med at blande sig i debatten med en særlig status, for over for værket er vi alle lige - og derfor bliver Manzoni ved med at undre os.

Fra debatten

Anne Ring Petersen, forsker, pointerede, at udviklingen også havde gjort kunsten temmelig verdensfjern. Men kunstnere vil den dag i dag gerne være en del af samfundet. Kyndrup medgav, at kunstnere altid har været interesseret i at komme i lag med samfundet. Pointen i udskiltheden er, at kunsten gør det som kunst. Det giver helt andre muligheder. Mogens Jensen (S) ville vide, om der findes agitatorisk kunst, som er god kunst, for hvordan føre kunstpolitik, hvis kunst ikke må underlægges politik? Kyndrup mente hertil, at holdningskampen er et andet område end kunstens. Der er mange vi'er i omløb, mange smagsdommere på almenvældets vegne, og sådan skal det være. I sidste instans bør politikere holde sig i skindet og alene sikre kunstens rammebetingelser, sluttede Kyndrup debatten af.

"Kunststøttesystemet er et hus med mange tilbygninger og karnapper." Kulturminister Per Stig Møller tog fat i den seneste debat i forlængelse af Statens Kunstråds opfordring til politikere om at give kunststøttesystemet et serviceeftersyn. Men kulturministeren forlangte en konkretisering af de områder, som rådet ikke kunne yde støtte for ikke bare "at forandre for forandringens skyld". Dog medgav kulturministeren, at kunststøttesystemet endog var en ældre ejendom med mange karnapper og tilbygninger. Kulturminister Per Stig Møller var derfor åben over for "at se på hele kunststøttesystemet med alle dets kasser og knopskydninger". Derefter roste Per Stig Møller Kunstrådet og professor Jørn Langsted for debatoplægget 'Spændvidder', men efterlyste i samme åndedrag kunsten, kunstdebatten og kunstnernes indsigelser om de store samfundspolitiske temaer i den almene offentlige debat. Til dagens tema 'kunsten rolle i samfundet' fandt ministeren, at kunstens rolle i samfundet er et eviggyldigt tema med flere spørgsmål end svar og sagde ligeud: "Vi beskæftiger os ikke med kunsten, fordi den har et mål, men fordi vi kan lide den". Dog var det ministerens holdning, at man som politiker har pligt til at redegøre for skatteborgernes penge – også til kunst. Derefter var ministeren ekvilibristisk ud i verdenslitteraturen og var også indenfor filmkunsten for at understrege, at kender vi ikke kunsten, litteraturen, filmhistorien, får vi begrænset vores medmenneskelige erfaring til det umiddelbart oplevede, og det der omgiver os, hvor vi går og står. Kunstnerne hjælper os til at besinde os på nuancerne i de mængder af tendenser, der omgiver os, og derfor søger vi som mennesker svar i kunsten ved at se os spejlet og deraf øge vor egen kvalitetsbevidsthed. Derfor skal kunsten kvalitetssikres og vi skal turde hylde en elite. Det har vi bl.a. kunststøtten til. Herefter sluttede ministeren af og gentog sin opfordring: "Jeg savner kunstnernes beskæftigelse med vor tids store og komplekse problemstillinger". Ministeren pointerede, at han selv var rede til en diskussion af de store linjer i kunsten og i kunstpolitikken.

Fra debatten

Fra salen lød det, at kunsten lider under en manglende accept i Danmark, bl.a. derfor hylde den ikke som elite, det kan bl.a. skyldes, at formidling og undervisning i folkeskolen er underprioriteret. Per Stig Møller medgav, at kunstområderne er forarmede i skolerne. Derfor forsøgte man sig netop med kulturkanonen og besøg af kunstnere på skolerne. Kulturteoretiker Peter Hanke påpegede bivirkningerne ved armslængdeprincippet. Åndsliv og politik afholdes fra at have samme ståsted, der er brug for håndsrækninger frem for berøringsangst. Dette argument var i tråd med kulturministerens efterlysning af kunstnere, der med stort vid kan håndtere samfundspolitiske spørgsmål - under COP15 fandt han ikke en egnet forfatter, der var villig til at tale om klimaudfordringen over for verdens politikere.

Kunstpoltisk panel

"Kunsten er et af samfundets vigtige maskinrum." Mogens Jensen (S) lagde ud i det kunstpolitiske panel og var med sin idé om 'kulturens grundlov' optaget af at sætte kunst og kultur længere op på dagsordenen. For nogle er kunst faktisk vigtigere end hjemmehjælp. Kunsten udvikler mennesker og samfundet – skaber identitet, underholder og udvikler folks evner.

"DF har taget debatten op." Karin Nødgaard (DF) gik i oplysningstankens fodspor og så muligheder i at øge kunstens rolle i samfundet for at få fat på den del af befolkningen, der ikke bruger kunsten, dette gjaldt også en ekstra indsats for at sikre børn og unges møde med kunsten. Kunsten har stor social værdi, økonomisk bør ressourcerne udnyttes bedst muligt, også selv om det vil gå ud over de enkelte fagområder.

"Der skal sættes gang i provokationerne." Per Clausen (E) stod for den mest markante justering af den nuværende kunstpolitik, han ville skabe særlig plads til det provokerende og spændende – ikke til politikeres opfattelse af, hvad der er god kunst. I forlængelse heraf ville han fra politisk side opstille de overordnede retningslinjer for kunststøttepolitikken. Friere rammer vil skabe en mere kontroversiel kunst, der kan sætte konflikter på spidsen.

"I dag har vi mere et fritids-kunstsyn." Pernille Frahm (SF) efterlyste et dynamisk kunstsyn – den gode kunst, der får os til at spørge om, hvem vi er, og hvem vi gerne vil være. Folk opfatter kunstnerens rolle som noget, man gør i fritiden og stiller spørgsmålstegn ved den offentlige finansiering af kunsten. Billedet skal vendes om. Som modsvar til rapporten 'Spændvidder', mente Frahm, at det ville være en vanskelig proces at opløse de kunstfaglige grænser i kunststøttesystemet. Der er behov for et vist antal gatekeepere og utallige indgange til kunststøtten.

"Der skal mere fokus på gode musiklærere, så børn kan udvikle sig som hele mennesker." Troels Christensen (V) havde fokus på at gøre mere for de kreative fag i skolerne og mente kort og godt, at kunsten er det, der gør livet værd at leve. Kunsten er lystbetonet og tilbyder en mangfoldighed af tilgange til samvær, som alt i alt gavner sammenhængskraften. Fornyelse og tradition skal følges ad, så vi både sikrer os som lille sprogområde og drager nytte af kunsten rent samfundsmæssigt til udvikling af kreativitet og innovation. Det er fornuftigt, at kunst og erhverv indgår i lukrative samarbejder.

Fra debatten

Blandt deltagerne i salen var der bred kritik af den manglende politiske vilje til at skabe resultater på børn- og ungeområdet, Mogens Jensen ville udvide musikskolerne til kulturskoletilbud og Pernille Frahm ville skele til Den Kulturelle Skoletaske, et initiativ i Norge. Dramatiker Gritt Uldall-Jessen var skeptisk over for Per Clausens forslag om at afskaffe de mange små puljer, men Per Clausen holdt fast i, at den politiske brug af små øremærkede kasser er uheldig. Pia Kjærsgaard ville diskutere kunstnerens selvrens, en mere retfærdig fordeling af kunststøtten samt problematikken vedr. udvalgsmedlemmer, der fordeler penge til andre udvalgsmedlemmer. Men der kom ikke nogen konstruktiv tilbagemelding på denne udmelding.

"Kunstopolitikken er et reservoir af mistænksomhed, og ligegyldigheden fører til ensidighed." Nils Gunder Hansen, formand for Statens Kunstfonds bestyrelse, indledte sin tale med at rose principperne for Statens Kunstfonds arbejde, bl.a. udskiftningen af medlemmer hvert tredje år giver regelmæssig iltning af systemet. Fonden støtter ved kilden til fortsat kunstnerisk virksomhed på niveau med grundforskning, men tiden er mere til "moderne emsighedspolitik" og en berøringsangst over for en reel diskussion af kunstopolitikken. Formanden var skarp i sin kritik af politikernes manglende respons, bl.a. på bestyrelsens henvendelser til politikerne om at få arkitektur og design repræsenteret i Kunstrådet. Kunststøtte og øgede bevillinger er et tabubelagt emne i de politiske kredse. Kunst og kultur er ikke på den politiske agenda, bortset fra en vis negativ opmærksomhed, eksempelvis Troels Christensen og Pia Kjærsgårds angreb på de livsvarige ydelser var en sådan negativ opmærksomhed, der ydermere bar præg af en vis uvidenhed, idet de livsvarige ydelser i flere tilfælde drejer sig om ganske små beløb. Daværende kulturminister Brian Mikkelsen forsvarede ikke sit eget område og ydelserne, men det gjorde statsminister Anders Fogh Rasmussen, hvilket er symptomatisk - generelt er grundstemningen præget af ligegyldighed og emsighed, og det fører til ensidighed i debatten, var Nils Gunder Hansens udgangsreplik.

"Hver gang vi rykker på midlerne, kommer bevaringsstyrken. Det' en interessant udlægning af armlængdeprincippet." Formand for Statens Kunstråd, Mads Øvlisen, gjorde økonomien op. "Vi skal ikke fanges af en puljetænkning i debatten. Af Kunstrådets 390 mio. kr. er kun 10 % ikke øremærkede. 190 mio. kr. eller 49 % er øremærket til en given kunstart. De resterende 41 % gives til specifikke formål. Kun ca. 20 mio. kr. går således til eksperimenter og fornyelse af kunsten. Muligheden for cross-over er utrolig svær, det skyldes ikke mindst, at baglandene er blevet en hæmsko for fornyelsen." Øvlisen stillede spørgsmålet: "Er Kunstrådet da en installation, hvor det er halen, der logrer med hunden?" Balancen mellem råd og udvalg er således problematisk. Her kunne politikerne passende tage strukturdiskussionen, frem for altid at gribe indholdsdiskussionen. Årlige bevillingsrammer dur ikke. Rådet er nødt til at arbejde med minimum 3-årige perioder og der bør investeres i kunsten gennem et flerårigt forlig med retningsgivende intentioner. Det bør være politikernes opgave at begrunde disse overordnede intentioner, og rådets opgave at udfylde rammerne. Mads Øvlisen var derfor, modsat kulturministeren, rede til at forandre for at forny og varslede i den forbindelse en række anbefalinger til politikerne, som rådet ville overbringe. Dernæst efterlyste Øvlisen, som de forrige oplægsholdere, debatten om, 'hvorfor' vi støtter kunsten i Danmark. Debatten drejer sig i øjeblikket om 'hvordan'. Er det, fordi kunsttemaet ikke er en stemmesluger? Så må man sørge for, at det bliver det, konkluderede Øvlisen, og pegede på, at der på vegne af Bamford-rapportens anbefalinger bør skabes en egentlig dialog mellem Undervisningsministeriet og Kulturministeriet for at få kunsten på skoleskemaet. Vi møder kunsten alt for sent – og så ligger den heller ikke jeres vælgere på sinde, sluttede Øvlisen af.

Fra debatten

Michael Jeppesen, kunstkritiker, greb slutreplikken og spurgte, hvorfor der ikke blev indgået flere partnerskaber mellem de statslige organer og medier for at gøre kunsten tilgængelig for flere. Mads Øvlisen henviste til rådets mange henvendelser til DR, der først nu er begyndt at bære frugt.

Herefter bar debatten præget af de mange forskellige opfattelser af armslængdeprincippet. Mogens Jensen (S) roste det siddende Kunstråd, som det er lykkedes at få skabt en debat, og mente dernæst, at det vigtigste måtte være det, der foregår i udvalgene, også muligheden for at støtte cross-over. Politikerne skal lægge de overordnede rammer, men midler til f.eks. hhv. litteratur og til klassisk musik er ikke kun en kunstfaglig diskussion, men også en politisk, var Jensens vurdering. Mads Øvlisen medgav, at Kunstrådet ikke kan fungere uden fagudvalgenes fornyende virke, men at de er bundet til miljøerne frem for til et overordnet Kunstråd, hvilket giver et mindre strategisk råderum for rådet. Øvlisen mente endvidere, at politikerne som minimum ikke burde blande sig i fireårige bevillinger, yderligere var Øvlisen ikke så sikker på, hvorvidt det var Mogens Jensens opgave at bestemme, om der skal være klassisk musik i Vestjylland. Mogens Jensen svarede prompte, at kvalitetsvurderingen lå i kunstrådsorganerne, mens beslutningen om et givent kunsttilbud til befolkningen var en politisk beslutning. Mads Øvlisen mente derimod, at politikerne udstikker rammerne via lovgivning, mens armslængdeorganet Kunstrådet udfylder dem. Han mindede om, at rådets handlingsplan godkendes af ministeren, og derpå burde der ikke være yderligere indblanding fra politisk side. Skuespiller Troels II Munk mente, at udvalgene var det oprindelige, og at rådet var en overflødig konstruktion. Ellen Thrane Nørby (V) ville gerne være med til at gøre op med silotænkningen, heri var Pernille Frahm (SF) enig, hvis der er silotænkning, må politikerne reagere. Hun påpegede i øvrigt de mudrede roller og stillede i den forbindelse spørgsmålstegn ved, hvorfor politikere er med til at uddele de livsvarige ydelser. Troels Christensen (V) var ikke villig til at se på, om arkitektur og design kunne rummes i rådet, det vil have kannibaleffekt, arkitektur og design har andre kattelomme i Økonomi- og Erhvervsministeriet, mente han, mens både Frahm og Mogens Jensen ville arbejde for sagen.

”Det rindalistiske protestsprog er blevet det vindende politiske sprog.” Redaktør på Information, Rune Lykkeberg, mente, at det politiske sprog i kunstdebatten blot cementerede grundpillen i demokratiet – ’ingen skal bestemme over os’, og at der ikke i kunstdebatten var udviklet et kvalificeret vindende modsvar, hvormed kunst og kunststøtte kan italesættes. Demokratiet udligner forskelle og regulerer forholdet mellem mennesker. Kunst og kultur skaber derimod forskelle mellem mennesker. Det dominerende politiske sprog er et sprog mod kunst. Paradokset er blot, at kampen er vundet men samtidig tabt, for ingen kan leve i et samfund, der alene er demokratisk og lige. På kunstens vegne savnes der således et debatsprog, der strider imod demokratiets grundpille og tør påberåbe sig retten til at være anderledes. Det demokratiske projekt er modsigelsesfyldt; vi vil være lige, men vi vil også have et aristokrati at se op til, pointerede Lykkeberg, og eksemplificerede; demokratisk set er Det Kongelige Teater en skandale, hvert sæde koster 1000 kr. og er kun tilgængeligt for samfundets mest privilegerede. Men fjerner vi forskellen mellem kulturer, fjerner vi også forskellen mellem mennesker, og er vi villige til det, spurgte Lykkeberg, der herefter identificerede de forskellige politiske legitimeringsformer for kunsten, bl.a. at den skal oplyse og udfordre sindet, profilere og sælge, konservere kulturarven, skabe fiktioner og udfordre monopoliet på, hvad der er virkelighed, men kunsten kan ikke levere færdige produkter til politiske idéer om samfundets behov. Kunsten taber sine erkendelsesformer i denne segmentering. Kunsten skal kunne pege på andre mulige virkeligheder samtidig. Kampen om, hvordan man skal se på verden gennem kunsten, er kun kæmpet af DF. Afslutningsvist undrede det Lykkeberg, at kunsten ikke blev brugt som erkendelsesform i andre partier også.

Fra debatten

Mogens Jensen (S) ønskede ikke at spænde kunsten for en politisk vogn. Det er ikke en politisk opgave at være smagsdommer, og på den måde udelukke forskelle. Troels Christensen (V) mente, at legitimeringen for investeringer skal findes i befolkningen, for kulturen og kunsten ligger rigtig godt i maven på en venstrepolitiker, ligesom det skal være op til befolkningen at ytre deres lyst til kunst og kultur. Lykkeberg returnerede; kunst er ikke leverpostej, og politikere kan og skal mene noget om kunst. Hvis der indgående blev diskuteret mere kunst mellem kunstnere og politikere, var der ikke behov for at diskutere kunststøtte. Erkendelsen mangler helt hos begge parter, tilføjede Lykkeberg. Musiker Pia Raug mente, paradokset lå i, at kunststøtten er et aristokrati i et demokrati, og aristokratier argumenterer man imod og ikke for. Derfor er det vanskeligt at begrunde kunststøtten. Men netop dette, mente Rune Lykkeberg, får os til at indse, at kunsten gør en forskel. Kun at tale om støtte er et kvantitativt kulturbegreb. Flyt fokuset hen på objektet, kunsten, og gør den alment gældende. Vi skal ikke kigge indad, men definere det fælles. Have- og madprogrammer i tv er f.eks. fantastisk elitære i sprogbrug med stor moralsk sensitivitet og fri for magtkonstellationer. Vi skal lade os inspirere af andre praktikere, sluttede Lykkeberg af.

Herefter samlede konferencier Lene Johansen op og rundede seminaret af.